

Dr. Rudolf Steiner

Anthroposofie a lidský cit

(Die Anthroposophie und das menschliche Gemüt)

Čtyři přednášky přednesené ve Vídni

Od 27. září do 1. října 1923

Zodpovědnost člověka vůči kosmu

(Die Verantwortlichkeit des Mensch gegenüber dem Kosmos)

2. přednáška tohoto oddílu

6. přednáška této knihy

Vídeň 28. září 1923

GA 223

ZODPOVĚDNOST ČLOVĚKA VŮČI KOSMU

Co jsem mohl včera říci ke konci úvahy o staré představě sporu Michaela s drakem, mohlo vám již být poukazem na to, jak je nutností pro naši dobu určitý druh opětného oživení toho, co ze světonázorových prvků žilo jednou pro lidstvo v tomto gigantickém obraze, a jak jsme viděli, i pro lidstvo v nepříliš vzdálené minulosti. Neboť na nejrůznějších místech věřejší přednášky jsem mohl ukázat, že v četných duších osmnáctého století byla tato představa ještě plně živá. Ale než budu v příštích přednáškách mluvit o tom, co z ducha naší doby, ze skutečného duchovního nazírání může a musí vést ke znovuoživení této představy, je nutné, abych dnes - do jisté míry jako epizodní vložku - přednesl všeobecnější anthroposofickou úvalu. Z ní potom vyplyne, jakým způsobem může být naznačená představa zase oživena, aby se mohla opět stát lidstvu pravou silou v myšlení, citění a konání.

Když pohlédneme na poměr člověka k přírodě a k celému světu, který dnes člověk vlastní, budeme moci říci, pokud jen patřičně nepředpojatě můžeme tento dnešní poměr přirovnat k dobám dřívějším, že člověk se dnes vlastně stal opravdovým poustevníkem před kosmickými mocnostmi, poustevníkem potud, že je svým narozením přiveden do fyzického bytí a nemá už vzpomínku na předzemskou existenci, kterou mělo kdysi skutečně celé lidstvo. V době, v níž člověk jinak spěje jen k používání svých sil rozumu a paměti, v době, k níž si v pozemském životě zpětně vzpomíná, měl člověk kdysi ve starších epochách lidského vývoje současně zasvitnutí skutečné vzpomínky, skutečného zpětného pohledu na předzemské zážitky, jimiž procházel jako duchovně-duševní bytost před svým pozemským životem. To je to, co dnes činí člověka jakýmsi poustevníkem, že si neuvědomuje, jak jeho pozemské bytí je napojeno nabytí duchovní. Druhý aspekt je ten, že člověk dnes obrací svůj pohled do dále kosmu, že vidí zevní podoby hvězd a souhvězdí, avšak vnitřní duchovní vztah k duchovnu v kosmu již nemá. A můžeme jít ještě dál: Člověk dnes pohlíží na říše přírody, které ho na Zemi obklopují, na rozmanitou krásu rostlin, na velkolepost hor, na táhnoucí mraky atd. Jenže i zde se musí omezit na to, co činí dojem na jeho smysly. Velmi často se dokonce obává, když získá intimnější, hlubší vztah k přírodním jevům, že by se mu naivní nazírání přírody mohlo vytratit. Ale jakkoli tato vývojová fáze lidstva byla nutná proto, aby člověk vyvinul to, co prožíváme ve vědomí a v pocitu svobody, jakkoli bylo pro člověka nutné, aby dospěl ke svému plnému sebevědomí, k oné vnitřní moci, která s plnou silou dává v člověku vzpřímení ve svém já, jakkoli nutný byl poustevnický ži

vot člověka v kosmu: Smí to být pouze přechod k epoše jiné, kdy člověk zase najde cestu zpět k duchu, k tomuto základu všech dějů a bytostí. A právě tohoto nalezení cesty k duchu se musí dosáhnout silou, již se může člověku dostat, když umí v pravdivé podobě pochopit Michaelovu ideu, a v té podobě, kterou tato idea musí přijmout pro naši dobu, pochopit ji ve správném smyslu.

Potřebujeme pro myšlenkový a pro citový život, také pro život čínorodý, být proniknutí Michaelovým podnětem. Ale přirozeně nestačí, když nasloucháme něčemu takovému, že svátek Michaela se musí v lidstvu zase oživit a že je na čase, aby se tento svátek připojil k ostatním svátkům roku. - Nestačí, že pak někteří řeknou: Tak tedy začněme, oslavme jednou Michaelův svátek! Moji milí přátelé, má-li se dosáhnout ve světě toho, oč je třeba usilovat v anthroposofii, potom samozřejmě nesmí právě při anthroposofické práci hrát úlohu dnes ve světě jinak obvyklá povrchnost. Když z anthroposofie něco vyrůstá, pak to musí vyrůstat s nejintenzivnější vážností. A abychom se poněkud vžili do toho, co tato vážnost má obsahovat, chtěl bych vás poprosit, abyste uvážili, jak tyto, dnes vybledlé, kdysi však živé slavnosti vstoupily do vývoje lidstva.

Vznikly snad Vánoce nebo Velikonoc z rozhodnutí několika málo lidí, kteří si řekli: Máme ideu, aby se v určité době roku slavil svátek, a my k tomu učiníme nutné přípravy? Tak tomu přirozeně nebylo. Aby něco takového jako vánoční svátek mohlo vstoupit do lidstva, bylo nutné, aby se narodil Ježíš Kristus. Tato skutečnost vstoupila do světově dějinného vývoje Země; zde tedy nastala mohutná událost. A svátek Velikonoc? Nemělo by nikdy ve světě nějaký smysl, kdyby tento svátek nebyl vzpomínkou na to, co se stalo mystériem na Golgotě, kdyby tato událost citelně nezasáhla pro dějiny Země do celého vývoje lidstva. Když dnes tyto svátky vybledly, když se na Vánoce již necítí plná vážnost, a stejně tak málo o svátcích Velikonoc, pak by toto snad právě mělo vést k tomu, aby se intenzivnějším pochopením zrodu Ježíše Krista a mystéria Golgoty také tyto svátky zase prohloubily. V žádném případě by se však neměla uplatnit idea, aby se tedy k těmto svátkům také ještě se stejnou povrchností připojil další, prostě aby se na začátek podzimu „zařídil“ svátek Michaelův.

Něco zde musí být, co - snad i v menší míře - může být stejným způsobem citelné ve vývoji lidstva, jako byly citelné všechny události, které vedly k svátkům. Musí zcela jistě dojít k tomu, aby se mohl v celé vážnosti slavít Michaelův svátek. A pro tento svátek musí umět vyrůst porozumění z anthroposofického hnutí. Ale jako k vánočnímu a velikonočnímu svátku vedly zevní

události, události v objektivitě vznikání, tak se musí něco úplně změnit v nitru lidstva - toho lidstva, které pojme rozhodnutí něco učinit. Něco se musí stát zcela jiným, než to bylo předtím. Anthroposofie se musí stát důkladným zážitkem, o němž může člověk mluvit skutečně podobným způsobem, jak je schopen mluvit, když je mu zjevena veškerá síla, která spočívá ve zrození Krista Ježíše, veškerá síla, která spočívá v mystériu Golgoty. Jak bylo řečeno, v menší míře to může být v případě Michaelova svátku. Ale z anthroposofického hnutí musí vzejít něco ze síly, která přetváří duši. To bychom právě chtěli, aby anthroposofie tuto sílu k přetváření duší získala. A to dokáže jen tehdy, když to, co obsahují její nauky, se vskutku stane zážitkem. Chtěli bychom tedy právě dnes uvést před naši duši něco ze zážitků, jež mohou vlivem anthroposofie proniknout do nitra člověka.

V lidském duševním životě rozlišujeme myšlení, citění a chtění; mluvíme, přihlížíme-li zejména k citění, o lidské citové mysli (Gemút). Své myšlení shledáváme chladným, suchým, střízlivým, jaksi duchovně nás vyhledávajícím, když v naší duši žijí myšlenky v abstraktní formě, když nejsme s to vysílat do těchto myšlenek teplo a zanícení citu. Člověka můžeme nazvat jen tehdy cituplným, když v jeho myšlenkách, vyjádřených pro nás, proudí k nám něco z vnitřního tepla jeho citu. A můžeme se dostat k člověku vlastně teprve tehdy, když s námi nejedná jen z povinnosti, korektně, a stejně i ve svém okolí nejedná pouze z povinnosti, ale když je v jeho činech něco, v čem můžeme pozorovat, že ze zanícení jeho srdce se do jeho činů vlévá teplo, láska k přírodě a ke každé bytosti. Tak jaksi spočívá uprostřed duševního života tato lidská citová mysl.

Ale i když myšlení a chtění přijalo určitý charakter tou skutečností, že člověk se stal kosmickým poustevníkem, nejvíc vlastně získal jistý charakter vlivem tohoto kosmického poustevnictví lidský cit. Myšlení nechť staví před sebe své dokonalé propočty vesmíru, kochá se důvtipností toho, co se tu vypočítalo, ale necítí, jak se to vlastně vzdaluje hřejivému tepu života. A v korektním, čistě z povinnosti vedeném jednání může se člověk snad uspokojovat, aniž by však cítil, jak život v tomto střízlivém jednání je pouze životem polovičním. Obojí se nepřibližuje úplně k lidské duši. Ale to, co se nachází mezi myšlením a chtěním, to všechno, co v sobě zahrnuje lidský cit, to se již velice blíží celé lidské bytosti. A když si někdy myslíme, že i to, co má citovou mysl vlastně protéplovat, povznášet a zaněcovat, by při zvláštním založení některého člověka v přítomnosti mohlo ochladnout, pak je to klam. Nakonec je tomu přece tak, že něco, co člověk vnitřně vědomě prožívá, z nouze může - paradoxně - být bez citu. Ale nemůže být bez citu, aniž by nějak

tou bezcitností nebyla zasažena lidská bytost. A když může člověk duševně snést, že se bezduchostí nutí k bezcitnosti, tak to bude v nějaké jiné formě jeho celou bytost užírat; bude ho to užírat až do jeho fyzické organizace zdraví a nemoci. Mnohé, co v dnešní době vystupuje z úpadkových jevů, souvisí vlastně v podstatě s bezcitností, v níž se mnozí lidé ocitli. Co se však těmito spíše všeobecnými větami míní, se nám objasní teprve tehdy, když poněkud prohloubíme včerejší úvahy.

Člověk jednoduše vrůstající do současné civilizace pohlíží na věci zevního světa, vnímá je, tvoří si o nich své abstraktní myšlenky, má snad z půvabného květu, z majestátní rostliny také svou srdečnou radost, srdečné uspokojení, získá snad dokonce, má-li fantazii, jistý vnitřní obraz toho půvabného květu a té majestátní rostliny, ale přesto netuší, jaký je jeho hlubší vztah - řekněme zprvu, abychom něco vybrali - ke světu rostlin. Opravdu pro duchovní nazírání nestačí, když mluvíme o duchu a zase o duchu, nýbrž je nutné, abychom si uvědomili pravdivé duchovní vztahy, které máme k věcem okolo nás.

Když pozorujeme rostlinu, jak je dnes zvykem ji pozorovat, právě vůbec netušíme, že v této rostlině vězí elementární bytost, vězí duchovnost. Že v každé takové rostlině je něco čemu nestačí, že ji pozorujeme a tvoříme si abstraktní obraznou představu, jakou si dnes o rostlinách obvykle děláme. Neboť v každé takové rostlině je ztajena elementární duchovní bytost; ale tkví v ní tak, že je v rostlině jakoby zakletá. A jen ten vlastně pohlíží na rostlinu správně, kdo si říká: Tato rostlina je v celé své kráse schránou duchovní bytosti, která je v ní zakletá! Jistě, ve velké kosmické souvislosti relativně nevýznamná bytost, ale bytost, která má hluboký vztah k člověku.

Člověk je vlastně tak vroucně spojen se světem, že nemůže učinit jediný krok do přírody, aby intimní vztahy, v nichž se ve světě nachází, neměly pro něho intenzivní význam. Když na záhonu vyrůstá ze zárodku lilie a spojuje se se světem, pak si musíme - již bez personifikace - zcela intenzivně představit, že tato lilie „na něco čeká“. Musím to zase říci lidskými slovy; i včerejší obraz jsem tak musel vyslovit. Lidská slova přirozeně nevystihují tyto věci úplně, ale přece jen vyjádří to, co ve věcech žije jako realita. - Tato lilie, když vyvíjí své listy, ale zejména když rozvíjí své květy, na něco vlastně čeká. Říká si: Budou kolem mě chodit lidé, kteří se na mě budou dívat, a když dost lidských očí upne na mě svůj zrak, pak budu - tak říká duch té lilie - ze zakletí vysvobozena a budu moci nastoupit svou cestu do duchovních světů! - Asi řeknete, že roste mnoho lilií, na něž lidské oči nepohlédnou. U těch je to právě jiné; lilie, na které lidské oči nepohlédnou, jsou zbvaveny kouzla

jinou cestou. Avšak první lidské oko, které na lilii pohlédne, vyvolá právě ono určení, že tato lilie bude zbavena kouzla lidskými zraky. Je to vztah, jímž lilie vchází k člověku, když člověk ponejprv obrátí k ní svůj pohled. Všude v našem okolí jsou tyto elementární duchové a ti k nám volají: Nehleďte přece tak abstraktně na květiny a nedělejte si o nich jen abstraktní obrazy; ale mějte srdce, cit pro to, co v květinách sídlí duchovně-duševně! To máte zbavit jeho zakletí! - A lidské bytí by mělo být vlastně neustálým vysvobozováním zakletých elementárních duchů v minerálech, rostlinách a zvířatech.

Taková idea se může pociťovat v její plné kráse. Ale právě když se ve správném duchovním smyslu pochopí, může se také pociťovat ve světle plné zodpovědnosti, v níž se člověk staví k celému kosmu. A způsob, jak se člověk v přítomnosti, v civilizační epoše vývoje svobody chová ke květinám, tento způsob je vlastně jakýmsi lízáním něčeho, co by měl vlastně pít. Líže, když si tvoří pojmy a ideje, a měl by pít, když se svým citem spojuje s elementárními duchy věcí a bytostí okolo sebe.

Řekl jsem, že nemusíme myslet na lilie, na něž nikdy nepadne lidský pohled, ale musíme myslet na ty, na které lidský pohled dopadá, neboť těm je třeba citového vztahu, který k nim může člověk vyvinout. - Jenže: Toto působení vychází z lilie! A rozmanité, velkolepé a mocné jsou duchovní účinky, jež neustále přistupují k člověku z přírodních krás, když člověk kráčí přírodou. Kdo může do těchto věcí nahlédnout, vidí vlastně nepřetržitě, jak nekonečně rozmanité a velkolepé je to všechno, co k člověku ze všech stran proudí elementární duchovností přírody. A proudí to do něho. Je to něco, co ze zrcadla zevní přírody - včera jsem to rozváděl ve smyslu zevní představy - která je zrcadlem duchovního božství, neustále proudí člověku vstříc jako nadmyslový duch, který se zde prostřednictvím přírody vylévá.

Nyní však - o těchto věcech budeme ve smyslu skutečné anthroposofické představy mluvit ještě přesněji - je nejprve v člověku obsažena síla, již jsem včera popisoval jako sílu draka, kterou Michael přemáhá, toho draka, s nímž je Michael ve sporu. Naznačil jsem, jak tento drak má sice podobu zvířete, ale je vlastně nadmyslovou bytostí; jak pro své protiventství je jako nadmyslová bytost svržen do smyslového světa a nyní v něm bydlí. Naznačil jsem, jak dlí pouze v člověku, protože zevní příroda ho mít nemůže. Zevní příroda ve své nevinosti, jako zrcadlo božského ducha, nemá s drakem nic společného. Včera jsem popisoval, jak je drak usazen v lidských bytostech. Ale tím, že je takovou bytostí, že je čímsi nadmyslovým ve smyslovém světě, přitahuje to, co z dálek přírody proudí k člověku jako nadmyslová elemen-

tárnost. Spojuje se s ní, a místo aby člověk svou duševností, svým citem vysvobodil elementární bytosti rostlin z jejich zakletí, spojí se s drakem a nechá je ve své nižší přirozenosti s drakem zaniknout. Neboť všechno na světě je v proudu určitého vývoje, pokračuje nejrůznějšími vývojovými cestami. A elementární bytosti, žijící v minerálech, rostlinách a zvířatech, musí vystoupit k vyššímu jsoucnu, než jaké mohou mít v současných minerálech, rostlinách a zvířatech. To mohou jen tehdy, když projdou člověkem. Člověk opravdu není na světě jen k tomu, aby zakládal zevní kulturu. Člověk má v celém světovém vývoji kosmický cíl. A tento kosmický cíl souvisí s vyšším vývojem elementárních bytostí, jež v pozemském bytí stojí na nižším stupni, ale jsou určeny ke stupni vyššímu, a které, když k nim člověk vstoupí do určitého vztahu a když vše probíhá správně, mohou se pak dostat k tomuto vyššímu vývojovému stupni.

Ve starých dobách instinktivního lidského vývoje, kdy lidé prožívali duševní duchovnost ve svém citu a něco duchovně-duševního jim bylo právě tak samozřejmostí jako příroda, tomu bylo skutečně tak, že světový vývoj postupoval kupředu, když proud bytí jistou měrou pravidelně procházel člověkem. Ale právě v epoše, která nyní musí končit a musí postoupit k vyšší duchovnosti, bylo tomu tak, že velmi mnoho elementární podstaty bylo v člověku vydáno draku. Neboť je právě podstatou draka, že žízni a hladoví po těchto elementárních bytostech; rád by všude kolem slídlil, chtěl by všechny rostliny a minerály zastrašit, aby mohl do sebe vstřebat elementární bytosti přírody. Neboť s nimi se chce spojovat, jimi chce proniknout své vlastní bytí. V mimolidské přírodě toto nesvede, dokáže to jen v přirozenosti lidského nitra. V lidské přirozenosti to svede jen proto, že jen zde je pro něj možnost existence. A kdyby to tak šlo dál, pak by Země propadla zkáze. Pak by tento drak, o němž jsem včera mluvil, v pozemském bytí naprosto zvítězil! Zvítězil by ze zcela určitého důvodu: Poněvadž tím, že se v lidské přirozenosti plně nasytí elementárními bytostmi, něco se stane.

Stane se něco fyzicky, duševně a duchovně. Duchovně: Kdyby v člověku drak do sebe nevstřebal elementární bytosti zvenku, člověk by nikdy nepřišel k oné pošetilé víře v pouhý materiální zevní svět, jak ho dnes předpokládá přírodní bádání, nikdy by nepřišel k předpokladu mrtvých atomů, jak si to dnes myslí, a k podobným postulátům. Člověk by nikdy nepřišel na takové zákony nepřátelské pokroku jako je zákon zachování síly, energie a zachování hmoty apod., kdyby drak v něm zvenčí nevysál elementární bytosti. Tím, že elementární bytosti jsou místo venku usazeni v člověku, je lidský pohled odvrácen od duchovnosti. Když se člověk dívá navenek, pak už ne

vidí vjevech fyzického bytí duchovnost, která mezitím do něho vstoupila, nýbrž vidí jen mrtvou hmotu. A v duševnosti: Všechno, co někdy člověk projevil tak, že bych to mohl nazvat zbabělostí duše, pochází z toho, co do něho nasává drak z elementárních sil. Jak je tato zbabělost duše rozšířena! Člověk zcela dobře ví, že to neb ono má učinit, to neb ono je v určité situaci tím správným. Ale nemůže se k tomu vzchopit, nemůže to udělat, něco v něm působí jako duševní tíha. Jsou to elementární bytosti v těle draka, které v něm působí! - A fyzicky: Člověk by nikdy nebyl soužen tím, co se nazývá bacily nemoci, kdyby následkem duchovních účinků, jež jsem právě popisoval, nebylo tělo vhodnou půdou pro působení bacilů. Tyto aspekty působí až do fyzické organizace. A dalo by se říci: Vidíme-li správně člověka v duchovním, duševním a fyzickém stavu, vidíme-li, jaký dnes na těchto třech úrovních je, pak vidíme, že - ovšem k dobrému účelu, k dosažení jeho svobody - byl v těchto třech směrech odříznut od ducha, že již v sobě nemá duchovní síly, jež mohl mít. A tak vidíme, jak tímto trojnásobným oslabením jeho života, v důsledku v něm plně nasátého draka, byl člověk oslaben, aby mohl v sobě prožívat účinnou sílu duchovna.

Moji milí přátelé, jsou dva způsoby, jak prožívat anthroposofii. Jsou sice ještě rozmanité difference, ale chci uvést dva extrémy. Jeden způsob je tento: Někdo si sedne, vezme si knihu, čte ji, shledá ji docela „zajímavou“. Shledá ji jako útěchu pro člověka, že existuje duch, že je nesmrtelnost. Cítí se přitom velice dobře, že tomu tak je a že člověk podle duše není mrtev, i když je mrtev podle těla. Cítí se více uspokojen tímto světovým názorem než názorem materialistickým. Přijímá ho, jako se přijímají třeba abstraktní myšlenky zeměpisu, až na to, že to co se získává anthroposofii, je pro člověka více potěšující. To je jeden způsob. Ten člověk vstane ze své židle zase takový, jak se na ni posadil; jen měl při té četbě jisté uspokojení. Mohl bych mluvit také o přednášce místo o četbě. Je však ještě jiný způsob, jak dát na sebe působit anthroposofii, totiž ten, že názory, jako např. ideu o sporu Michaela s drakem, přijme člověk do sebe tak, že je vlastně vnitřně proměněn, že se mu to stalo důležitým, pronikavým zážitkem, a že, v podstatě vzato, vstane ze své židle po přečtení něčeho takového jako někdo úplně jiný. Mezi těmito dvěma způsoby jsou ještě všechny možné jemné rozdíly.

S prvním druhem čtenářů se např. nemůže vůbec počítat, když je řeč o znovuoživení svátku Michaela. Může se počítat jen s těmi, kteří snad - alespoň přibližně - chtějí přijímat anthroposofii do sebe jako něco živého. A to je to, co by se mělo prožívat v andiroposofickém hnutí: Tato nutnost, aby se myšlenky, přijímané zprvu jako myšlenky, pociťovaly jako životní mocnosti.

Řeknu teď něco úplně paradoxního: Někdy člověk pochopí protivníky anthroposofie mnohem lépe než její přívržence. Protivníci říkají: Tyto anthroposofické myšlenky jsou fantastické; neodpovídají žádné skutečnosti. Protivníci je odmítají, nadále jimi nejsou dotčeni. Něčemu takovému se dá dobře rozumět, mohou se k tomu uvést nejrůznější důvody. Většinou je to strach před těmito myšlenkami, který jen zůstává nevědomý; ale přesto je to určitý vztah. Často se však přihodí, že tyto myšlenky jsou sice přijaty, avšak těmito myšlenkami, lišícími se ode všeho, co jinak je možné přijmout ze světa, se nepocítuje ani tolik, jako se cítí, když se stiskne knoflík elektrického přístroje a člověk dostane ránu. Zde cítí působením elektrického jiskření alespoň nějaké cukání. Ale takový úder jiskry do duše je něčím, co může působit nesmírnou bolest, i když to úderem není. To právě souvisí s tím, že v naší době je pro lidi nutné nejen projít fyzičností, ale také uchvátit a uchopit ducha! Člověk se varuje před úderem; ale nevyvaruje se nechat do sebe vcházet myšlenky pojednávající o jiných světech, jež působí v přítomném světě smyslů jako něco docela zvláštního a mít před těmito myšlenkami tutéž lhostejnost jako před myšlenkami smyslů.

Toto povznesení se k tomu, aby člověk mohl být myšlenkami o duchu uchvácen tak jako něčím fyzickým ve světě, to je síla Michaelova! Mít důvěru k myšlenkám duchovním, má-li člověk vlohu, aby je vůbec přijal, takže pak ví: Máš ten nebo onen podnět z duchovna. Oddáváš se mu, činíš se nástrojem k jeho provedení! Přejde první neúspěch - nevadí! Přejde druhý neúspěch - nevadí! A kdyby se dostavilo sto neúspěchů - nevadí! Vždyť žádný neúspěch nikdy nemůže být rozhodující pro pravdu duchovního podnětu, jehož účinek je vnitřně prohlédnut a pochopen. Neboť teprve pak máme pravou důvěru k duchovnímu podnětu, který v určité době přijímáme, když si řekneme: Stokrát jsem měl neúspěch, ale to může nanejvýš dokazovat, že pro mě v této inkarnaci nejsou dány podmínky k realizaci tohoto podnětu! Ze však je tento podnět správný, to nahlížím jeho vlastním charakterem. A když teprve po sté inkarnaci nastane, že mi vzrostou pro tento podnět síly k jeho realizaci - nic mě nemůže přesvědčit o průrazné nebo ne- průrazné síle duchovního podnětu než jeho vlastní povaha! - Když si toto představíte vypěstováno v citové mysli člověka jako velkou důvěru pro cokoli duchovního, když si pomyslíte, že tento člověk se může skálopevně držet něčeho, co prohlédl jako duchovně vítězí, tak pevně držet, že se toho nevzdá ani potom, když zevní svět proti němu sebevíce vystupuje - když si toto představíte, pak máte představu toho, co vlastně síla Michaelova, bytost Michaelova od člověka chce, neboť teprve pak máte názor na to, čím je ne

otřesitelná důvěra v ducha. Člověk může nějaký duchovní podnět nechat stranou, dokonce ho může ponechat stranou po celou inkarnaci. Ale když už ho jednou uchopil, pak nikdy nesmí váhat ho ve svém nitru chovat a pěstovat. Jedině tak je možné zachovat ho pro následující inkarnace. A když tímto způsobem založí důvěra k duchovnu takový duševní stav, že jsme schopni pocítovat toto duchovno za tak reálné jako půdu pod nohama, o níž víme, že kdyby tu nebyla, nemohli bychom našlapovat svýma nohama, pak máme ve své citové mysli pocít toho, co od nás Michael vlastně chce.

Nepochybně mi přisvědčíte, že z této aktivní důvěry v ducha během posledních staletí, zvláště v posledním století, nekonečně mnoho lidstvu zmizelo. Dnes vlastně k většině lidí vůbec za života nepřistupuje myšlenka, aby takovou důvěru vyvíjeli. To však je právě něco, co muselo přijít. Vždyť co vlastně říkám tím, když toto vyslovuji? Říkám, že v podstatě vzato strhl člověk za sebou mosty k Michaelově síle. Ale ve světě se mezitím událo mnohé. Člověk do jisté míry od Michaelovy síly odpadl. Tuhý a strohý materialismus devatenáctého století je odpadnutím ze síly Michaelovy. Ale v objektivitě, v zevní duchovnosti zvítězila síla Michaelova; právě v poslední třetině devatenáctého století zvítězila. Čeho chtěl drak dosáhnout lidským vývojem, toho dosaženo nebude. Ale dnes před lidskou duší stojí to druhé: Člověk bude muset z vlastní svobodné vůle toto Michaelovo vítězství nad drakem zažít. Je však podmínkou, aby člověk skutečně získal možnost opustit pasivní vztah k duchu, v němž se dnes tak často nachází, a dospěl ve vztahu k duchu k aktivitě. Michaelovy síly se nemohou vydobýt nějakým druhem pasivity, i kdyby to byla pasivní modlitba. Tyto síly Michaelovy se dají dobýt jedině tím, že člověk svým láskyplným chtěním učiní sebe nástrojem pro božsky-duchovní síly. Neboť tyto síly nechtějí, aby je člověk horoucně prosil; ty chtějí, aby se s nimi člověk spojil. To člověk může, když nauky o duchovním světě přijímá s vnitřní energií.

Tak můžeme poukázat na to, co musí v člověku nastat, aby Michaelova myšlenka mohla zase oživnout. Člověk opravdu musí mít zážitek ducha. A tento zážitek ducha musí mít možnost získat z pouhé myšlenky, ne snad z nějaké jasnovidnosti. Bylo by zlé, kdyby se každý člověk musel stát jasnovidným, aby mohl mít tuto důvěru k duchu. Důvěru k duchu může mít každý, kdo je jen vůbec vnímavý pro nauky duchovní vědy. Proniká-li se člověk stále víc a více touto důvěrou k duchovnu, pak ho zasáhne něco jako inspirace, ta inspirace, na níž vlastně čekají všichni dobří duchové světa. Člověk bude prožívat jaro tak, že pocítí krásu a půvab rostlinného světa, že bude mít vroucí radost z pučícího, rašícího života, ale současně získá citění k to

mu, že ve všem tom pučícím a rašícím životě je zakleta elementární duchovnost. Dostane se mu citění, citového obsahu k tomu, že každý rostlinný výhonek se mu stane svědkem skutečnosti, že v kvetoucí rostlině přebývá zakletá elementární bytost. A člověk bude mít pocit, jak v této elementární bytosti žije touha, aby právě jím byla vysvobozena, aby nebyla předána draku, s nímž je svou vlastní neviditelností spřízněna. Člověk pak pocítí, když květy na podzim uvadnou, že se mu podařilo něčím přispět k tomu, aby svět ve své duchovnosti zase postoupil o kousek dál, a že s uvadlým a skloněným květem, přecházejícím v semeno, které tvrdne a usychá, vyklouzne z rostliny elementární bytost. Podle toho, jak mocně se člověk pronikl Michaelovou silou, bude to on, kdo tuto elementární bytost povede vzhůru, do duchovnosti, o níž sama usiluje.

A člověk bude spoluprožívat průběh roku. Jaro bude prožívat jako zrození elementárních bytostí, které touží po duchu, a podzim bude prožívat jako vysvobození těchto elementárních bytostí ze zvadlých rostlin, z uvadlých květů atd. Člověk se nestane jen sám pro sebe jako kosmický poustevník na podzim o půl roku starším, než byl na jaře; spolu s pokračující přírodou postoupí pak o kus života kupředu. Člověk nebude pouze tak a tak často vdechovat a vydechovat fyzický kyslík, ale bude se podílet na vzniku přírody, na zakletí a vysvobození duchovních bytostí v přírodě. Nebude jen pocíťovat své stárnutí, bude spolu pocíťovat proměňování přírody jako svůj osud. Bude srůstat s tím, co venku roste. Stane se větším ve své bytosti, když se bude moci jeho individualita jako svobodná bytost obětavě vylévat do kosmu. Tím může přispět k příznivému rozhodnutí boje Michaela s drakem.

A tak můžeme poukázat na to, že to, co může vést k svátku Michaela, musí být událostí citu, která naznačeným způsobem prožije zase průběh roku opravdu jako něco reálného. Neříkejte však, moji milí přátelé, když si tuto abstraktní myšlenku stavíte před svou duši, že toto prožívání uskutečňujete. Řekněte to teprve tehdy, až skutečně jste přijali anthroposofii tak, že vás tato anthroposofie učí dívat se na každou rostlinu, na každý kámen jinak, než jste se na tu rostlinu nebo kámen dívali předtím; také to řekněte teprve tehdy, když vás anthroposofie naučila jinak pohlížet na celý lidský život v jeho vývoji.

Tím jsem vám chtěl podat určitý způsob pohledu na to, co se nyní musí připravovat v lidské citové mysli, aby tato mysl byla způsobilá pocíťovat přírodu kolem sebe jako svou vlastní bytost. Poskrovnou si lidé ještě uchovali prožívání svého krevního oběhu tak, že se v něm současně vedle hmotné

ho jevu odehrává i něco duševního. Pokud nejsou lidé hrubými materialisty, tak si toto ještě uchovali. Ale jako své nitro pocítovat tep zevního bytí a koloběh roku zase spoluprožívat tak, jak se prožívá život ve vlastním nitru - to je to, co musí být připraveno k svátku Michaela.

Byl bych rád, aby se tyto přednášky, určené pro duši k uvedení vztahů mezi anthroposofií a lidským citem, také opravdu nechápaly jen hlavou, ale aby se pojímaly také citem. Neboť anthroposofie působí vlastně dosti marně ve světě mezi lidmi, když není pojímána citem, když nevznáší do tohoto lidského citu teplo. Chytrosti se lidem v posledních staletích dostalo bohatě: V myšlení pokročili lidé už tak daleko, že vlastně již ani nevědí, jak jsou chytrí. Jistě se někdo domnívá, že lidé jsou v přítomné době hloupí. Můžeme připustit, že hlupáci se také vyskytují, ale vlastně z toho důvodu, že chytrost tak vzrostla, že lidé ze slabosti svého citu si se svou chytrostí nevědí rady. Říkám vždy, když se o někom praví, že je hloupý: Zde není ve hře nic jiného, než že dotyčný neví, co si má počít se svou chytrostí. Vyslechl jsem už mnohá jednání, kdy se tomu či onomu řečníkovi smáli, kdy ho pokládali za hloupého. Někdy mně však připadali ti, jimž se smáli nejvíc, vskutku jako ti nejchytřejší. Chytrosti tedy přinesla poslední staletí lidem dost. Co však potřebují dnes, je teplo citu; a to může dát anthroposofie. Když někdo studuje anthroposofii a říká, že ho nechává chladným, pak mi připadá jako ten, kdo přikládá do kamen dříví, stále znovu přikládá a potom řekne: Teplo nebude nikdy. Ale jen ať to dřevo zapálí, pak bude teplo. Anthroposofie se může přenášet; je dobrým dřevem duše. Ale zapálit ji může jen každý sám. Právě každý musí najít ve své citové mysli zápalku pro anthroposofii. Kdo shledává anthroposofii chladnou, střízlivou a intelektuální, tomu jen chybí možnost, aby tuto velice hořlavou, velice hřejivou a cit produševňující anthroposofii zapálil, aby jej mohla prožehnout svým ohněm. Ajako na obyčejné dřevo potřebujeme jen malou zápalku, tak potřebujeme jen malou zápalku i pro anthroposofii. Tou však budeme moci zapálit v člověku sílu Michaelovu.